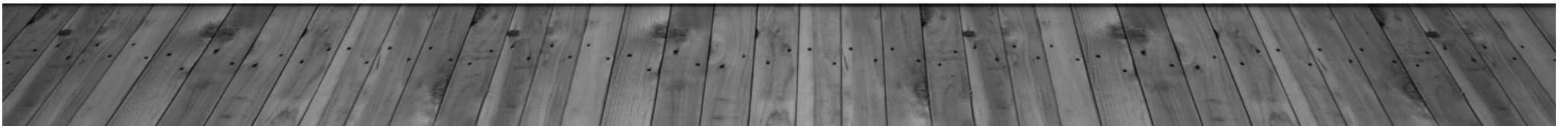

Μάθημα 5, 30/10/2025

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ, Ζ' ΕΞΑΜΗΝΟ

ΛΕΞΗ

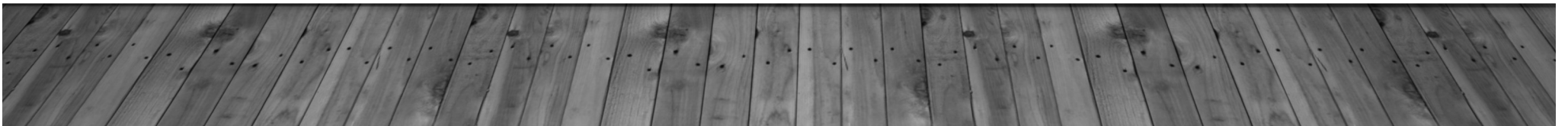
Η «λέξη» ορίζεται διαφορετικά ανάλογα με τη μορφή με
την οποία πραγματώνεται
Φωνητικός/φωνολογικός τύπος, ορθογραφικός τύπος,
γραμματικός τύπος, λέξημα

ΛΕΞΙΚΟ - ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Σύμφωνα με τη γενετική θεωρία, το λεξικό (lexicon) αποτελεί τον κατάλογο που περιέχει όλες τις λέξεις μιας γλώσσας μαζί με ιδιοσυγκρασιακές πληροφορίες σχετικά με τις συντακτικές, σημασιολογικές, φωνολογικές και μορφολογικές τους ιδιότητες.

Σύνταξη

ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Τα λεξικά στοιχεία συγκροτούν το λεγόμενο λεξικό (lexicon)

Περιέχουν πληροφορίες:

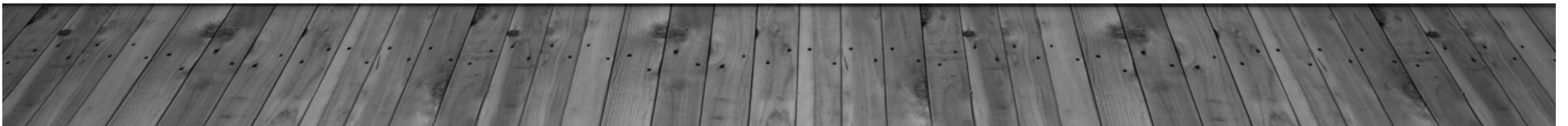
είναι καταχωρημένα σε αυτό με τη μορφή λεξικού
λήμματος

- **κατηγορίας (δηλαδή σε ποια συντακτική κατηγορία ανήκει)**
κατηγοριακά χαρακτηριστικά (π.χ. [$\pm$ Ρηματικό], [$\pm$ Ονοματικό])

τέσσερις πιθανοί

συνδυασμοί

Ρήμα [$+P$, $-O$] π.χ. δίνω, είμαι, έρχομαι
Όνομα [$-P$, $+O$] π.χ. άνθρωπος, ψωμί, αγάπη
Επίθετο [$+P$, $+O$] π.χ. ήμερος, έξυπνος
Πρόθεση [$-P$, $-O$] π.χ. σε, από, με

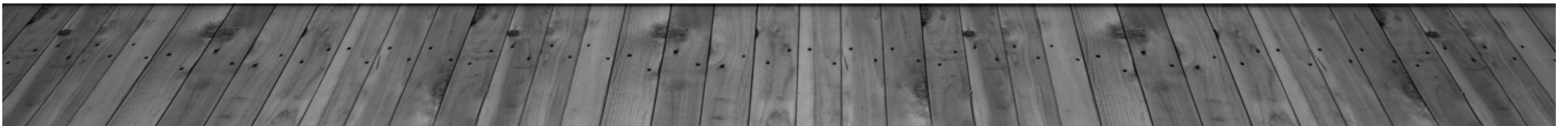
ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Κατηγοριακά χαρακτηριστικά δευτερεύουσας κατηγορίας

- Τα ονόματα διακρίνονται σε κύρια (Γιάννης, Μαρία) ή κοινά (βιβλίο, ζώο, δέντρο) ([±κοινό])
- Αν δηλώνουν ή όχι μια οντότητα που αριθμείται ή όχι ([±αριθμήσιμο])

π.χ. δύο βιβλία

*δύο/πολλά αλεύρια δυο κιλά αλεύρι

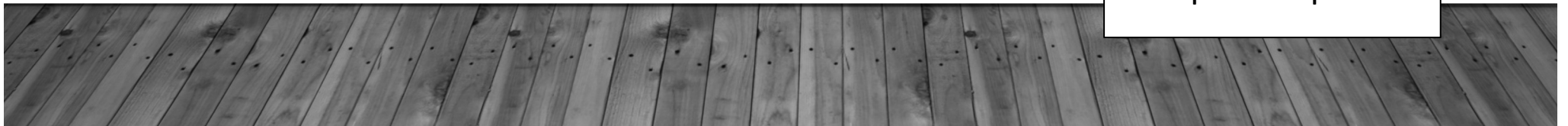

ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

- Εκτός από τα κατηγοριακά χαρακτηριστικά τα λεξικά στοιχεία φέρουν και πληροφορίες σχετικά με το είδος των συμπληρωμάτων που μπορούν να λάβουν
- Αρχικά ΟΦ, ΠρΦ, Π & επιλογικούς περιορισμούς (έμψυχο, άψυχο, ανθρώπινο, μη ανθρώπινο)

Θεματικό πλέγμα
αποτύπωση της λογικής δομής ενός
κατηγόρηματος (πόσα ορίσματα
λαμβάνει), σημασιολογική σχέση μεταξύ
τους

Θεματικοί ρόλοι

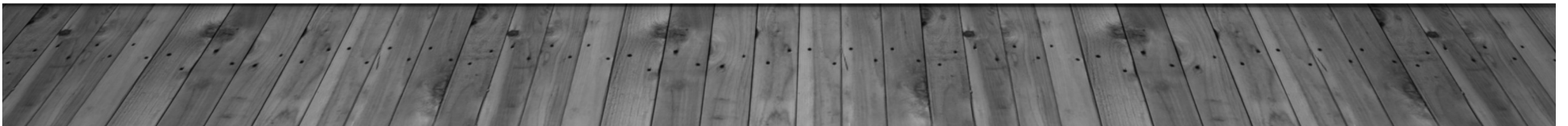
ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΛΕΓΜΑ

- δίνω

<u>ΔΡΑΣΤΗΣ</u>	ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ
i	j	k

- [Ο Γιάννης]i έδωσε [το γλυκό]j [στην Ελένη]k

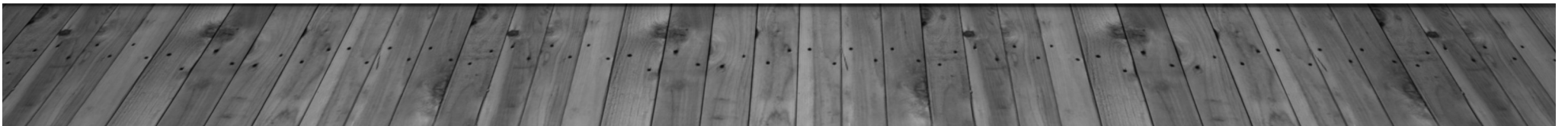
Ο θεματικός ρόλος του ΔΡΑΣΤΗ εκχωρείται στην ΟΦ *Ο Γιάννης*, ο θεματικός ρόλος του ΑΠΟΔΕΚΤΗ στην ΟΦ *το γλυκό* και ο θεματικός ρόλος του ΣΤΟΧΟΥ στην ΠΦ *στην Ελένη*

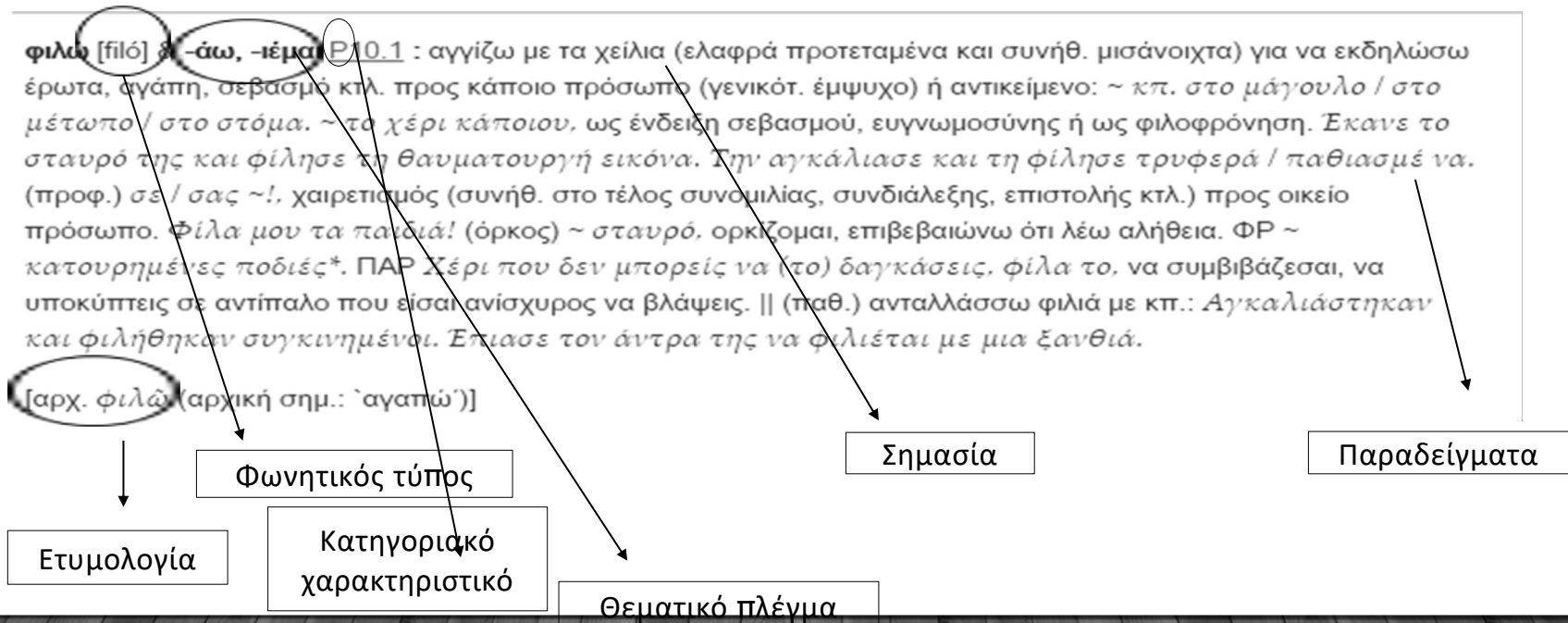
ΛΕΞΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

- Λεξικό λήμμα ενός ονοματικού στοιχείου
παιδί [-P, +O, +κοινό, +αριθμήσιμο]
- Λεξικό λήμμα ενός ρηματικού στοιχείου (κατηγορήματος)
τρώω: [+P, -O, -βοηθητικό]

ΔΡΑΣΤΗΣ	(ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ)

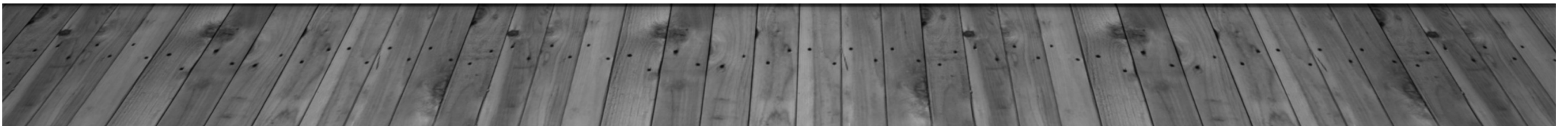

ΛΕΞΙΚΟ ΛΗΜΜΑ & ΛΕΞΙΚΟ

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

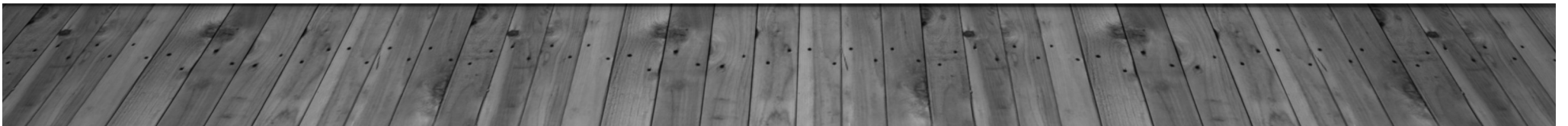
Ο Γιάννης θα έρθει με το λεωφορείο στην Πάτρα.

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

Γιάννης έρθει λεωφορείο Πάτρα

* Ο θα με το στην

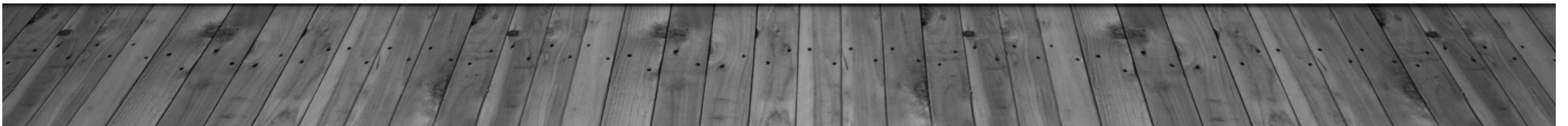
ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

λεξικές λέξεις
φορείς σημασίας

λεξική σημασία
λεξικότητα

γραμματικές λέξεις
φορείς γραμματικής
λειτουργίας

γραμματική σημασία
γραμματικότητα

ΤΑΞΕΙΣ ΛΕΞΕΩΝ

Τάξεις λέξεων

μέλη
αλληλοϋποκαθίστα-
νται

Ανοικτές τάξεις λέξεων:

- μεγάλα σύνολα
- γρήγορη ανανέωση
- φέρουν λεξική σημασία

Κλειστές τάξεις λέξεων:

- μικρά σύνολα
- αργή ανανέωση
- φέρουν γραμματική / λειτουργική σημασία

μέλη που δύσκολα
αλληλοϋποκαθίστανται

Ανοικτές τάξεις και κλειστές τάξεις λέξεων: συνιστούν διχοτομία

- Κλίμακα λεξικότητας - γραμματικότητας / συνεχές

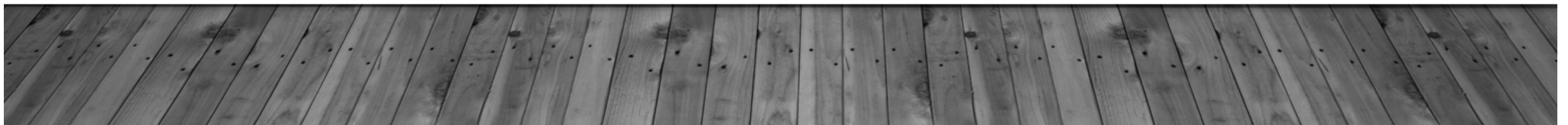
⇒ 4 βαθμίδες:

(α) [++ λεξικό - γραμματικό]: Ο, Ρ, Επίθ, Επιρρ

(β) [+ λεξικό - γραμματικό]: Προθ, Συνθ, Ποσοδ

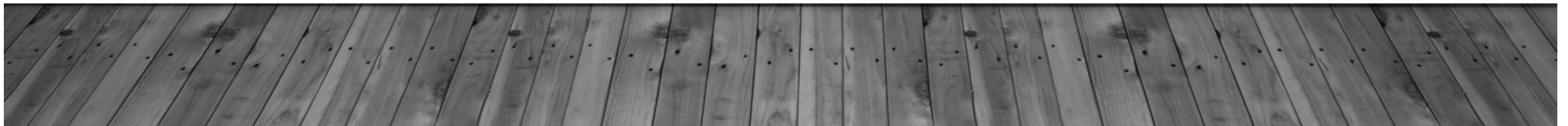
(γ) [+ λεξικό + γραμματικό]: Αντων, Δεικτικά

(δ) [- λεξικό ++ γραμματικό: Προσδ, Βοηθ. Ρ.

ΛΕΞΙΚΟΤΗΤΑ - ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1 ^η βαθμιδα	2 ^η βαθμίδα	3 ^η βαθμίδα	4 ^η βαθμίδα
Παιδί, μπάλα	Με, σε, για	Αυτός, δικός μου, οποίος	Ένα, το, της, ο
Πιάνω διαβάζω	Και, ή	Χθες, εδώ, τώρα	Έχω, είμαι
Εύκολος, ωραίος	Πολλοί, πολύ, όλοι	Μου, σου, του	
Εύκολα, ωραιο	Εντούτοις, συνεπώς		

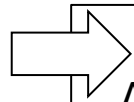

1ο ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

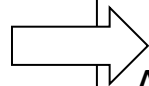
- ΑΝΑΘΕΣΗ - ΠΑΡΑΔΟΣΗ 5/11/2025
@23.59 στο e-class

λεξιλογιο

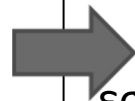
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ

Λεξικό (lexicon)/Λέξεις (lexis): πλήρες απόθεμα όλων των λέξεων μιας γλώσσας (Chomsky, 1965)

Λεξιλόγιο (vocabulary): υποσύνολο του λεξικού

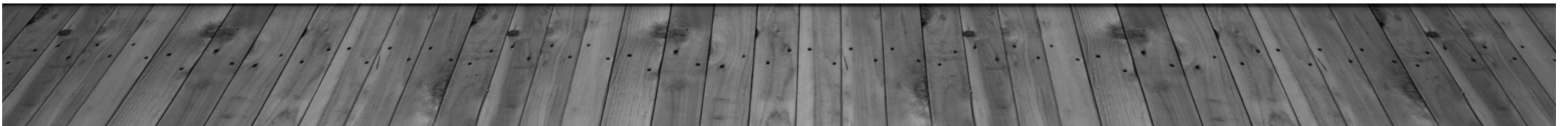
Νοητικό λεξικό (mental lexicon):
εσωτερικευμένη λεξική γνώση των ομιλητών
/ τριών

γνώση για τις
λέξεις της
γλώσσας

ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

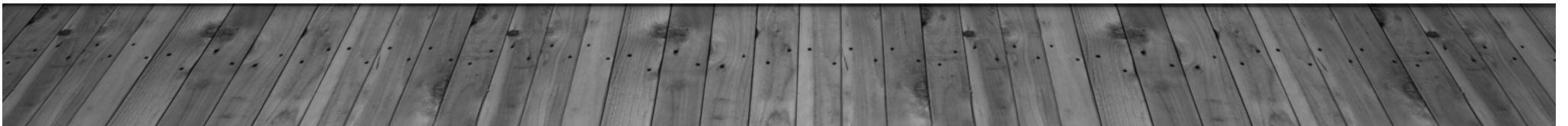
Τι σημαίνει γνωρίζω μια λέξη;

γάτα

ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

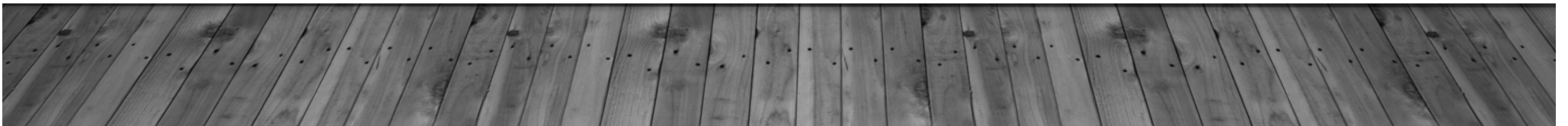
- αναγνώριση και γνώση της προφοράς
- αναγνώριση και γνώση της γραφής
- κατανόηση και χρήση στο κατάλληλο περιβάλλον
- αναγνώριση και χρήση των μορφολογικών τύπων

ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

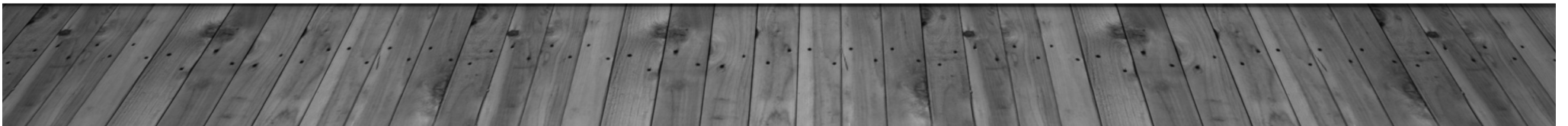
- προσδιορισμός των συντακτικών λειτουργιών και δυνατότητα ανάλογης χρήσης
- γνώση της συνδυαστικότητάς της (σύνθετα, ιδιωματισμοί)
- διαφορετικές δυνατότητες ερμηνείας μιας λέξης ανάλογα με τα περικείμενα
- κοινωνικές συνθήκες που επιτρέπουν ή δεν επιτρέπουν τη χρήση της σε μια συγκεκριμένη περίπτωση

Singleton (2000: 161)

ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

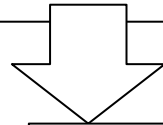
Τα στοιχεία που συνιστούν την έννοια της «λέξης» δεν είναι απλώς καταχωρημένα σε ένα βιβλίο αναφοράς (λεξικό) αλλά αποτελούν συστατικά της λεξικής γνώσης των ομιλητών/τριών

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ & ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

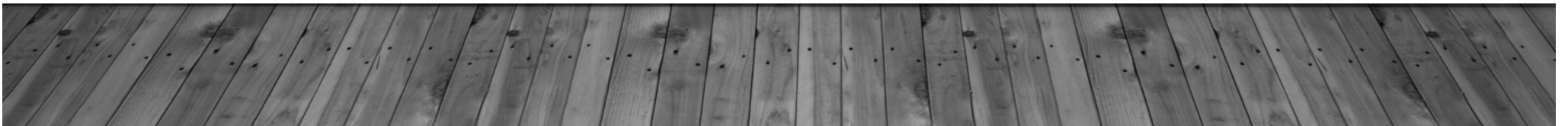
κατανόηση της έννοιας

ως απόθεμα των λέξεων στον
ανθρώπινο νου

σύγκριση με
γλωσσικό λεξικό

διαφοροποίηση ως προς
την οργάνωση & το
περιεχόμενο

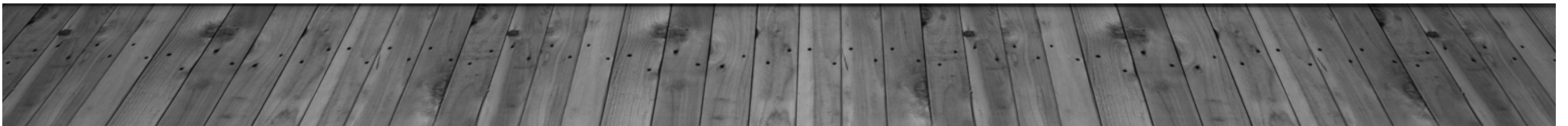

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- **Λήμματα κατ' αλφαβητική σειρά – εύκολη & γρήγορη αναζήτηση**

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

- Παραδρομές ομιλίας (σαρδάμ)

Ο Γιάννης πήρε φόρα.

φοράδα η [foráda] O26 : 1. το θηλυκό άλογο. ΦΡ χέστηκε η ~ στ' αλώνι, δε συνέβη τίποτα σοβαρό, σπουδαίο, δεν είναι τίποτα, είναι ασήμαντο · ΣΥΝ ΦΡ κτ. τρέχει στα γύφτικα. 2. (μειωτ.) για μεγαλόσωμη και άχαρη γυναίκα · αλόγα. φοραδίτσα η ΥΠΟΚΟΡ.

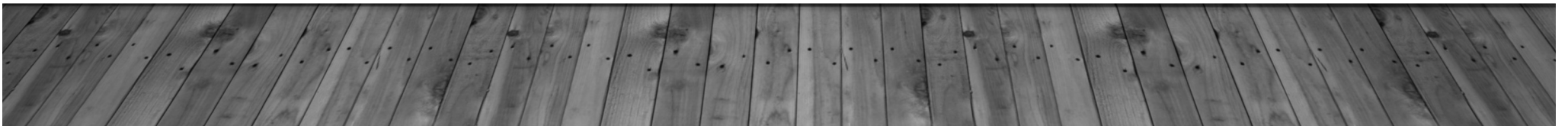
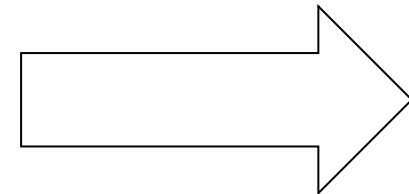
φορατζής ο [foradzís] O8 : (παρωχ.) φοροεισπράκτορας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

- Σαρδάμ

~~αλφαβητικά εγγύτερα
λήμματα~~

μερική φωνητική / φωνολογική
ομοιότητα – σημασιολογική
ομοιότητα

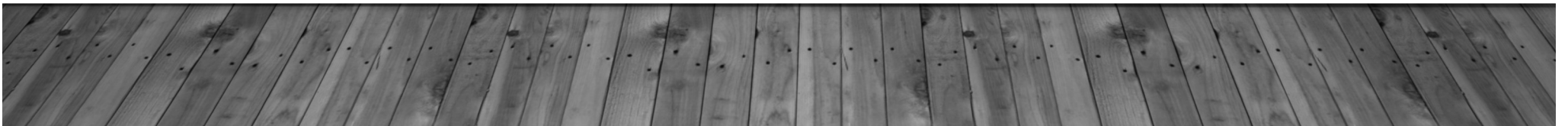

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

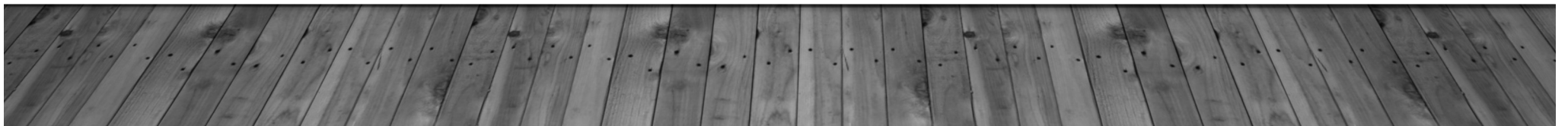
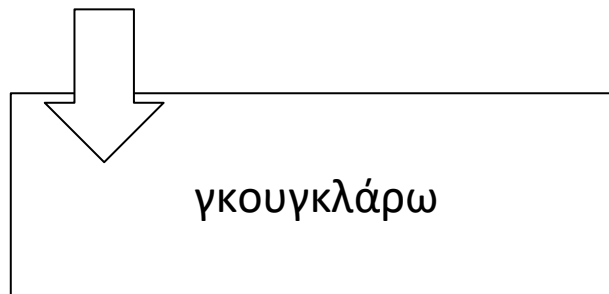
Οργάνωση του νοητικού λεξικού →

Θεματικό γλωσσικό λεξικό
λέξεις με βάση τις σημασιολογικές σχέσεις

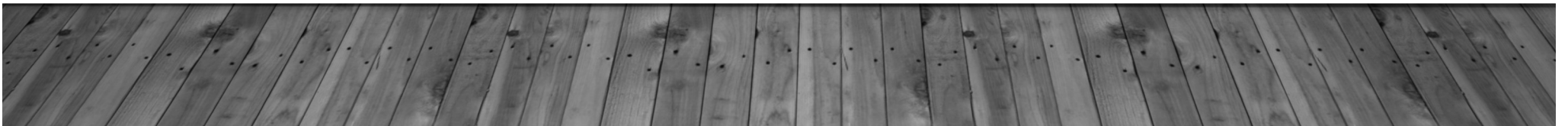
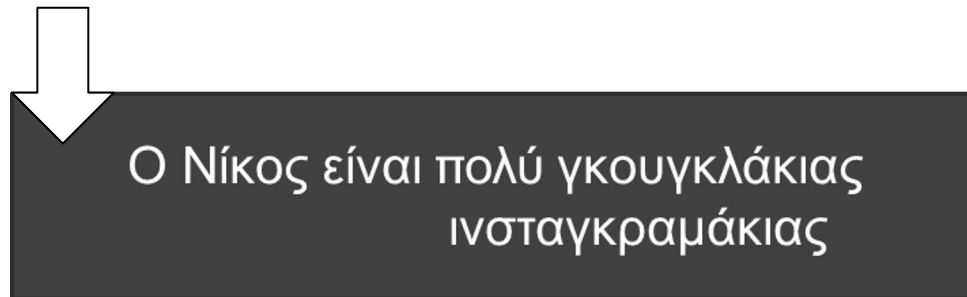
πολυπλοκότερη οργάνωση
από το γλωσσικό λεξικό

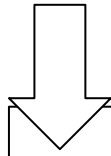
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

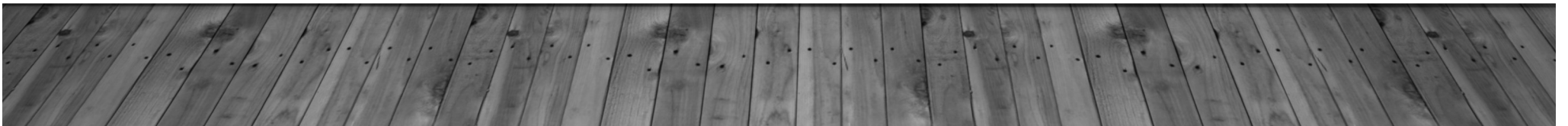
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Είσαι λίγο δραμακούνος, ε;

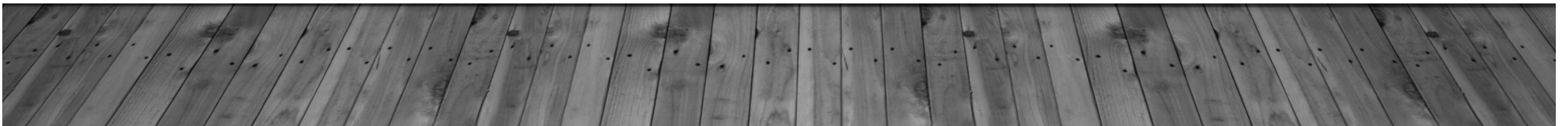

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Λεξικό Τριανταφυλλίδη]

- βιβλίο το [νινλίο] O39 : 1. φύλλα χαρτιού τυπωμένα και ενωμένα στη μια πλευρά τους, έτσι ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο σώμα που εκδίδεται και κυκλοφορεί σε αντίτυπα για να διαβαστεί από το κοινό: Η Αγία Γραφή είναι το πιο πολυδιαβασμένο ~ στον κόσμο. Βγήκα στην αγορά, για να αγοράσω βιβλία. Σχολικά / διδακτικά / ωφέλιμα / λογοτεχνικά / επιστημονικά βιβλία. Ακριβά / φτηνά βιβλία. Χοντρά / δεμένα / άδετα / πανόδετα / δερματόδετα βιβλία. Έκθεση βιβλίου. ~ τσέπης*. Είναι άνθρωπος του βιβλίου, ασχολείται πολύ με το διάβασμα. ΦΡ ανοιχτό ~: Αυτός ο άνθρωπος είναι ανοιχτό ~, ειλικρινής και ανοιχτός, που δεν κρύβει τίποτα. 2. φύλλα χαρτιού, σε σχήμα μεγάλου τετραδίου, όπου γράφονται ή σημειώνονται ποικίλα θέματα ή στοιχεία: Εμπορικά / λογιστικά βιβλία. Βιβλία εσόδων / εξόδων. ~ πρακτικών συνεδριάσεων. Στην πρεσβεία άνοιξε ~ συγχαρητηρίων / συλλυπητηρίων. Τον μήνυσαν, γιατί δεν τηρούσε βιβλία στην επιχείρησή του. 3. τμήμα εκτεταμένου γραπτού έργου: Το ιστορικό έργο του Ηροδότου χωρίστηκε σε εννέα βιβλία. βιβλιαράκι το ΥΠΟΚΟΡ κυρίως στη σημ. 1.
- [λόγ. < αρχ. βιβλίον, υποκορ. της λ. βίβλος (δες στο βίβλος) · βιβλί(ο) -αράκι]

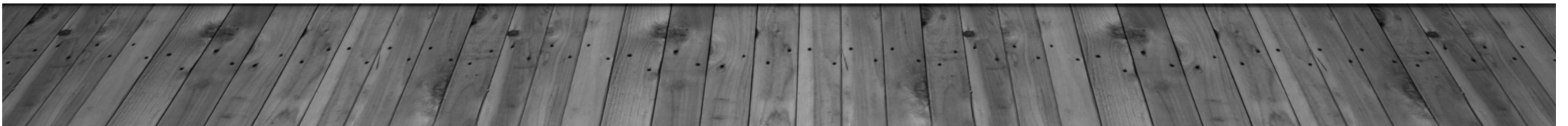
γλωσσικό λεξικό

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- «διάβασμα»
- «εξετάσεις»
- «βιβλιοθήκη»
- «σκόνη»
- «ράφι»
- «έκθεση βιβλίου»

νοητικό λεξικό

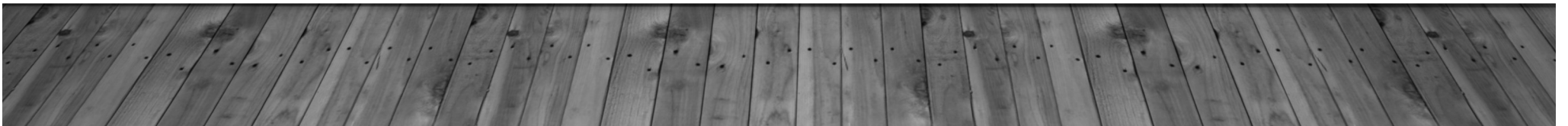
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- Μόνο μερικές περιπτώσεις συνεμφάνισης δύο λέξεων (συμφράσεις)

λεπτός λιγνός

*ο χοντρός και ο λεπτός

γλωσσικό λεξικό

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- Διαχείριση των λημμάτων ως απομονωμένων στοιχείων π.χ. δεν αναφέρουν τις υπώνυμες λέξεις ενός υπερωνύμου

γλωσσικά λεξικά

- **ύφασμα** το [ífazma] O49 : επιφάνεια μαλακή και ανθεκτική που σχηματίζεται από την κανονική διαπλοκή οριζόντιων και κάθετων νημάτων στον αργαλειό ή σε ανάλογο μηχανήμα: ~ μάλλινο / βαμβακερό / μεταξωτό. ~ από συνθετικές ίνες. ~ μονόχρωμο / πολύχρωμο / εμπριμέ. Μονόφαρδο / διπλόφαρδο ~. Θέλω ένα ~ που να μην μπαίνει στο πλύσιμο. Εμπορεύεται υφάσματα. Υφάσματα επιπλώσεων. ~ για σεντόνια / για πουκάμισα.

~~ζέρσεϊ, μουσελίνα, ταφτάς,
τουίντ, λαμέ~~

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- **σπουργίτι το** [sprurjítɪ] O44 & σπουργίτης ο [sprurjítis] O10 : κοινότατο στην Ελλάδα μικρόσωμο, συνήθ. γκρίζο και καφέ πουλί με παχύ ράμφος. σπουργιτάκι το ΥΠΟΚΟΡ
- **πάπια** η [ράρχα] O25α : I. νηκτικό, υδρόβιο πουλί (σε άγρια κατάσταση ή κατοικίδιο) με παχύ σώμα, κοντό λαιμό, πλατύ ράμφος, κοντά πόδια με μεμβράνες ανάμεσα στα δάχτυλα και ποικίλο (συνήθ. φαιό) φτέρωμα: Στη λίμνη κολυμπούσαν πάπιες και χήνες. Φάγαμε ~ γεμιστή / ψητή. Απαγορεύτηκε το κυνήγι της άγριας πάπιας. Περπατάει σαν ~, για παχύ άτομο (κυρ. γυναίκα), που περπατάει με ανοιχτά πόδια και γέρνει δεξιά και αριστερά. ΦΡ κάνω την ~, προσποιούμαι ότι δε γνωρίζω, δεν καταλαβαίνω κτ., αποφεύγω να πάρω θέση · ΣΥΝ έκφρ. κάνω το κορόιδο. || (ως γλωσσοδέτης) μια ~ μα ποια ~, μια ~ με παπιά. II. είδος ουροδοχείου πλατιού και με μακρύ λαιμό για αρρώστους ή υπερήλικες. παπάκι* το ΥΠΟΚΟΡ. [μσν. πάπια ίσως ηχομιμ. < κραυγή πα-πα-πα]

ομοιότητες/διαφορές
πτηνών π.χ. πέταγμα

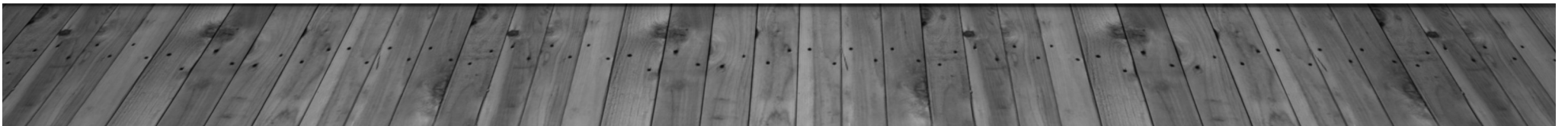

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

- Χαμηλή / υψηλή συχνότητα χρήσης

Νοητικό λεξικό

π.χ. σπίτι εστία

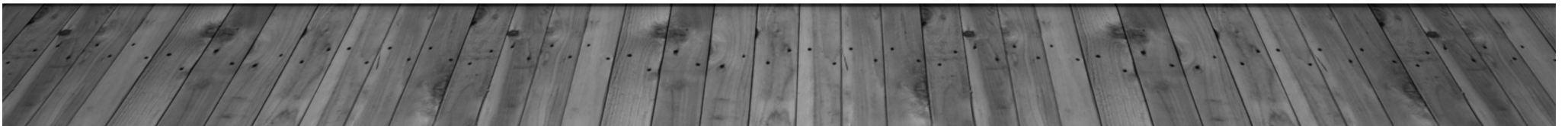

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Ο βοσκός άρμεξε τα πρόβατά του
!Ο βοσκός άρμεξε το μαντρί του

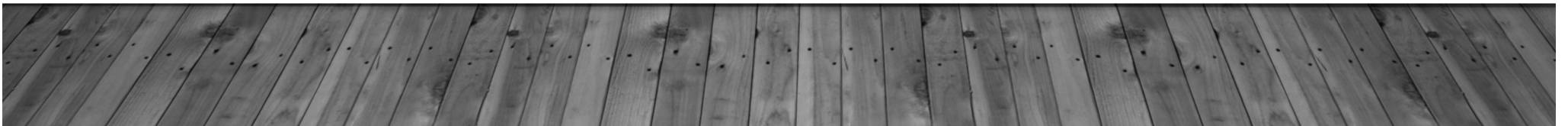
εύκολο πρόβλημα
το πρόβλημα είναι εύκολο

Ο προηγούμενος Πρόεδρος της
Δημοκρατίας
*Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι
προηγούμενος

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

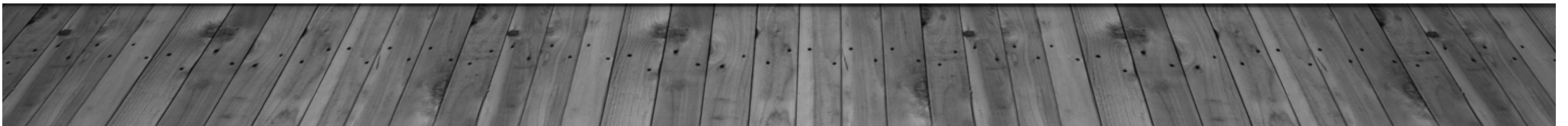
Οι σημασιολογικές πληροφορίες που χαρακτηρίζουν το περιβάλλον χρήσης δεν δίνονται με επάρκεια στα γλωσσικά λεξικά.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Γλωσσικό λεξικό → μία
προφορά

Νοητικό λεξικό: παραπάνω
προφορές π.χ. Διαλεκτική

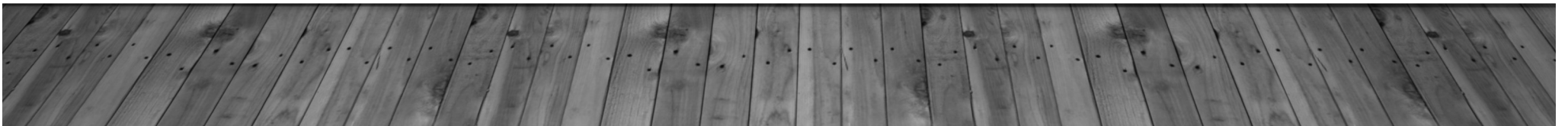
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Πεπερασμένος αριθμός λημμάτων / συνεχώς ξεπερασμένο
- Βασικές πληροφορίες
- Δεν ακολουθεί την ταχύτητα της γλωσσικής αλλαγής & της συνεχούς ανανέωσης του αποθέματος των λέξεων μιας γλώσσας

ΝΟΗΤΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Μη πεπερασμένος αριθμός
- Απεριόριστες πληροφορίες
- Συνεχής ανανέωση στο επίπεδο δημιουργίας νέων λέξεων αλλά και στο επίπεδο αλλαγής της γλώσσας

ΝΟΗΤΙΚΟ VS ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

- Νοητικό λεξικό → τεραστίων διαστάσεων
πολυπλοκότητα εσωτερική δομή

